

Gyekiczky Tamás:

A CSOPORTKUTATÁS LEHETŐSÉGEI /GONDOLATOK EGY JOGI KARI
KUTATÁS KAPCSÁN

I. A kutatási beszámoló ellentmondásai
/Megjegyzések az FPK jogi kari vizsgálatához/

Nemrég tette közzé az intézet annak az egyetemi vizsgálatnak az eredményét, amit munkatársai a jogi karon végeztek. A vizsgálat célja az egyetemi tanulócsoporthoz felderítése volt. Dolgozatunk ezt a vizsgálatot próbálja meg egy kicsit körüljárni, ugyanis meggyőződésünk szerint az eredmények nagyon nagy fenntartással fogadhatóak csak el.

A kutatási beszámoló bevezetésében fogalmazódik meg a kutatás hipotézise.

"A vizsgálati koncepció kialakításakor abból a szociálpszichológia által igazolt tételből indultunk ki, hogy az egyén intellektuális fejlődésében, norma- és értékrendszerének alakulásában jelentős szerepe van annak a közegnek, amelyben tevékenységét folytatja, jelen esetben annak a hallgatói csoportnak, amelynek teljesítményéhez a maga teljesítményét, szokásaihoz, értékrendjéhez a saját magatartását, értékrendszerét viszonyítja."¹

Hivatkozásul idézik Szcsepansky gondolatait.²

"Az egyetem hatása ... azokon a csoportokon keresztül érvényesül, amelyekhez a hallgató tartozik, azaz a hallgató reakcióit és a hatás végeredményét a csoport hatása, mindenekelőtt az egykoruak csoportjainak, a hallgatói csoportoknak hatása módosítja."³

A bevezető fejtegetésekben szerepel annak a folyamatnak a felvázolása, hogy az egyéni életvezetésre orientálódó hallgatói igény hogyan kapcsolódik össze a társkereséssel, a minta kereséssel. A kutatók elképzelése szerint az az egyetem ezt a kettős törekvést teljesen "lefedti", sőt intézményesen is létrehozza a társaskapcsolatok megteremtésének fórumát.

Ezt a fórumot a kutatási hipotézis azonosítja a tanulócsoporthal.

"Vizsgálatunk igazolta azt a hipotézist, miszerint a tanulócsoporthal olyan önálló arculattal rendelkező alapsejtje a hallgatók egyetemi létformájának, amely nem csupán a tanulmányi munka számára jelent intézményesen létrehozott szervezeti keretet, hanem a társas kapcsolatok kialakításának, strukturálódásának és ebből fakadóan a csoportdinamikai hatásoknak színtere is."⁴

Pár sorral alább található megjegyzések szerint: "A kortárs csoportok az azonos egyetemi hatásokat erőteljesen átiszinezik, és teremtenek ezáltal saját emberi és szakmai fejlődésük - /a csoport/ - számára eltérő feltételeket."⁵

Az eltérések - így a hipotézis - erőteljesen érvényesülnek az értékekben, az emberi tulajdonságok értékelésében, a csoportkohézió erősségében.

Pár mondatnál ezek után szerepel az a kitétel, amely szerint a hallgatók saját együttélésük megvalósítását nem vezetik el a tudatosság olyan színterére, amely azonos lehetőséget tudna biztosítani "tagsága egészének" szakmai kibontakozása és emberi fejlődése számára.

Még mielőtt a vizsgálat eredményeit a csoportelméletek szemszögéből vizsgálnánk meg, meg kell jegyeznünk, hogy úgy látszik, mégsem olyan tökéletes a csoporttevékenység, mint ahogy azt a kutatási hipotézis indító gondolatai mutatják.

A kutatás végén a kutatók megrajzolják minden tanulmányi csoport szociogramját, mondván, hogy a csoport csoportlétéből következik azoknak az emberi-érzelmi viszonyoknak is a mérhetővé és modellálhatóvá tétele, amelyek a tanuló körben kialakulnak.

A bevezető után nem árt szemügyre venni a kutatás záró gondolatait. A hallgatói alapközösségek szervezésének szükségességét bizonygató gondolatok után a következőket olvashatjuk:

"Maga a keret ... még nem jelent biztosítékot az e-

gyetemi hatások egységes, közösségi strukturában történő feldolgozása számára. Sőt tapasztalataink szerint az egységes strukturán belül a hallgatók együttélése, egymásra gyakorolt hatása igen differenciált.

Az egyes tankörök légkörének, közösségi strukturájának alakulását látszólag a véletlen határozza meg, valójában azonban a véletlen szerepe csak annyi, hogy bekerül-e a csoportba egy-két olyan személy, aki képes ebből a diffúz alakzattól, amelyet egy induló csoport képes, együttműködésre kész, élő közeget formálni.⁶

A további rész a csoport megszervezésével foglalkozik. Jó-e a tanulócsoporthoz avagy sem, stb. A csoport jövőbeni optimális fejlődését a kutatási beszámoló a baráti társaságokra alapozza. Ugy gondolják, hogy a csoport kialakulása akkor lehetséges, ha bevonják a létező baráti kapcsolatokat a tanulmányi csoport keretei közé. Ez nyílt beismerése a tanulócsoporthoz tehetetlenségének.

A "megoldás" annál is inkább furcsa, mivel a jelenlegi helyzetről szólva a beszámoló a hallgatók individualizációjáról tesz említést. A jelenség éppen hogy említésre kerül, ennek ellenére nem árt megállni itt egy kicsit.

A BME-vel összehasonlítva kerül sor annak magyarázatára, hogy vajon miért kerülnek első helyre a közösségi értékek a jogi karon. Ennek okát a kutatás abban találja meg, hogy a kar individualista értékeinek ellentétéként fogalmazódik meg a közösségi értékek utáni igény.

"Mindezek ellenére nem állítjuk, hogy a jogász hallgatók eleve individualistábbak lennének, mint a pl. a mérnök jelöltek.

Itt több tényező egymást erősítő hatásáról lehet szó. Az egyik a tanulmányi munka jellege, amely kevésbé épül a hallgatók együttes tevékenységére, mint a műszaki egyetemistáké. A tanulmányi aktivitás is elsősorban a verbális tevékenységben manifesztálódik a jogászoknál, s a végzés utáni helyzetükben sem kell olyan szervezeti egységben gondolkodniuk, amelyben az e-

gyik ember tevékenysége szorosan összefügg a másikéval."⁷

A bevezető és a zárórész után vegyük szemügyre azokat a vizsgálati eredményeket, amelyek a joghallgatók pályaidentifikációjával ill. a csoporton belüli viselkedésének vizsgálatával foglalkozó kérdések megválaszolása során adódtak.

A jogi karra jelentkezők heterogén motivációkkal rendelkeznek /kb. 23,3 % akar kifejezetten jogász lenni/. Ennek ellenére a III. évre a hallgatók nagy része megvan arról győződve, hogy helyesen választott /60 %/. Ez a réteg összhangot tudott teremteni személyisége, a választott életpályája és a jelenlegi élethelyzete között.⁸ A változást - ami a motivációk változását jelenti - több okkal magyarázhatjuk. A kutatás magyarázó elve az volt, hogy ezt a változást a csoport, a hallgató tanulmányi csoportjának értékrendje segíti elő azzal, hogy adaptációs keretet nyújt az ettől eltérő egyéni értékorientációk számára. A vizsgálat során azonban feltárták az adaptáció hihetetlenül differenciált és csoportonként eltérő jellegét is. "... az adaptáció folyamata nemcsak egyszerűen alkalmazkodás, az egyetem légköréhez, követelményrendszeréhez, de egyben sajátos értékrendet, légkört teremtő mechanizmus is, s mint ilyen befolyást gyakorol a csoporttagok tanulmányi munkájára, pályaidentifikációjára, szakmai fejlődésére."⁹

A kutatási beszámoló nem vizsgálja, hogy mi van a 40 %-kal, és az adaptáció eltérő jellege ellenére azt jegyzi meg, hogy az egyetem kihívására "közösségi válaszok" jönnek létre. Hogy miben és hol, arról a motiváció-változástól eltekintve nem tud válaszolni. Ha ugyanis nem a motivációk változását nézzük, hanem pl. a tanulmányi szokások III. évre kialakult rendszerét vizsgáljuk, a következőket állapíthatjuk meg. A tanulás a hallgatók 89 %-ának esetében nem csoportosan, hanem egyéni módon történik, de ennek ellenére az egyéni módon tanulók nagy része a közös felkészülést tartja hatékonynak.

A tanulmányi munka gerincét képező szemináriumi foglalkozásokat elemezve még érdekesebb tendenciákra bukkantunk. A hallgatók egy része aktív - más része passzív - ezt minden szemináriumvezető tapasztalta. Az érdekesség ott kezdődik, ho-

az aktivitás-passzivitás nem a tanulmányi tevékenységgel /tanulmányi eredménnyel/ mutat összefüggést, hanem a passzivitás-aktivitás a csoporton belüli státuszhelyzet következménye.¹⁰ Kialakul tehát a csoporton belül egyfajta kapcsolatrendszer, azonban ez független a tanulmányi eredménytől, társadalmi presztizstől, pozíciótól, önértékeléstől¹¹, és ez a kapcsolatrendszer szabja meg a szemináriumi munkához való hozzáállást, nem pedig a tanulmányi siker vagy elismerés a csoportstátuszt. Sőt a tanulmányi munkában élenjárók szakmai érdeklődésüket nem a csoporton belül elégitik ki, hanem pl. a tudományos diákkörökben. Ennek alapján csoportértékek és szakmai értékek együttes, korrelatív megjelenéséről beszélni úgy gondolom nem lehet, mint ahogy nem lehet olyan csoportnormákat sem találni, amelyek szakmai értékeket közvetítenek. Az persze továbbra is kérdés, hogy akkor honnan származik a motivációváltozás, de annyi mindenestre már látható, hogy nem a csoportból.

A csoportonként kialakuló kapcsolatrendszer differenciált. A csoport alcsoportokra bomlik, a szociometriai háló szerint néha többszörösen is. Az alcsoportok kialakulása viszont nagymértékben a társadalmi státusz szerint történik, vagy az egyéni motivációk szálára fűződik fel. Így tehát még az emberi kapcsolatrendszer sem homogén, hogy lenne tehát alkalmas homogén értékek teremtésére?

Itt az ideje annak, hogy összefoglaljuk a tanulmány tanúságait, és elszórt megjegyzéseinket is megpróbáljuk rendszerbe foglalni.

A kutatás a tanulmányi csoporthoz úgy közelített, mint-ha az egy valóságos csoport lett volna. Bármennyire is szeretete volna a vizsgálat a csoportot mint csoportot értékelni, ez nem sikerült. Nagymértékű differenciálódás-csoportok és csoportokon belül az egyének között, amit meg tudott állapítani. Sem a tanulási szokások, sem a szemináriumi foglalkozások vizsgálata nem vezetett arra az eredményre, hogy a csoport mint csoport vesz részt az egyetemi munkában.

A szakmai érdeklődés kielégítése csoporton kívül tör-

ténik, a csoport emberi kapcsolatrendszere nem tud ráépülni az oktatás kereteire. Mintha kettős viszonyrendszer alakult volna ki, egyfelől a szakmai értékek elsajátítása a csoporton kívül, másfelől egy társas kapcsolatrendszer - a szakmai normáktól független orientációkkal.

A társas kapcsolatok befolyásolják az egyéni motivumokat és nem csupán az adaptáció első lépcsőjénél - az egyetemre kerülésnél - hanem a későbbi tanulmányi évek folyamán is. Így, ha nem is a csoport normarendszer motivál, motiválhat számos egyéb - akár csoporton kívüli - faktor is. Ez akkor is jellemző, és sajátos - sőt furcsa -, ha a csoport az individualizáció értékét fogalmazza meg csoportnormaként.

Bármennyire is vannak csoportssajátosságok a tanulócsoporthoz tartozók életében, ezek nem rendelkeznek domináns meghatározó szereppel. Nagyon nehéz azonban szétválasztani azokat a sajátosságokat, amelyek minden emberi társas együttműködésre jellemzőek azoktól, amelyeket kifejezetten a csoportléte teremt meg.

A vizsgálat centrumában a hallgatók tanulmányi csoportja, mint csoport állt. Ebben a kutatói szelekcióban benne rejlik az az előfeltételezés, amit a bevezető meg is fogalmazott, hogy a tanulmányi csoport az szociológiai értelemben vett kis-csoport. Ezt az előfeltételezést meg kellett volna vizsgálni, az egyetem, a kar egész strukturáját szem előtt tartva kellett volna az állítás igazságát bizonyítani. Fel kellett volna deríteni azt a közeget, amelyben a tanulócsoporthoz tartozók elhelyezkednek, ki kellett volna elemezni azokat a társas kapcsolatrendszerket, amelyben a tanulócsoporthoz tartozók tagjai nap mint nap élnek.

Ezek elmulasztása után logikusan következett a tanulócsoporthoz tartozók mint saját csoportnak vonatkoztatási csoportként történő felfogása. Ezt egyébként Szczepanyky is megfogalmazza,¹² viszont ő csoporton - hallgatói csoporton - kortárs-csoportot és nem tanulmányi-adminisztratív uton előállított csoportot ért. /Nem is szólva arról, hogy Szczepanyky az adaptáció első fázisában - az egyetemre kerülést követő idő-

szakban - hangsúlyozza az egyetemi hatások csoportközvetítettségét./

Ha a vizsgálat logikájában maradunk és elfogadjuk a tanulócsoport-vonatkoztatási csoport egységet, akkor mindenesetre rá kell kérdezni arra, hogy észlelhető-e valami különbség az első évek és a későbbi évek között, azaz a saját csoport az egyetemi tanulmányok egészében vonatkoztatási csoportként szerepel-e?

A csoportműködés leírásakor kiderült, hogy a csoport léte nem befolyásolja a tanulmányi munkát, sőt individualizáció tapasztalható a csoporttagok attitűdjeiben. Ezek az ellentmondások szélesebb körbe vezetnek, először tisztázni kell mi a csoport, majd meg kell vizsgálni azokat a törvényszerűségeket, ahonnan a vizsgálat nem egy jelenségét - most már a csoportelméleteket félretéve - magyarázni tudjuk.

II. Mi az, hogy csoport?

Kérdésünk megválaszolásához nem árt áttekintenünk a csoport szociálpszichológiai jellemzőit. Ebből kiindulva - a definíciót, mint mércét felmutatva - el tudjuk dönteni azt a kérdést, hogy az egyetemi tanulócsoport valóban csoportnak tekinthető-e?¹³

M. Deutsch szerint: "... a csoport két vagy több személyből áll, akik 1./ egy vagy több közös tulajdonsággal rendelkeznek; 2./ a tagok önmagukat minden mástól megkülönböztethető egységként szemlélik; 3./ bizonyos célok és érdekek pozitív kölcsönös összefüggésének tudata él a tagjaiban; 4./ a tagok interakcióban állnak egymással; 5./ a tagok céljai egymást kölcsönösen feltételezik, és e célok elérésére együttesen törekednek. Ezen felül a tartósan fennálló társadalmi egységekkel foglalkozó szerzők még rámutatnak, hogy a huzamos időn át fennálló csoportokban idővel 6./ normarendszer alakul ki, mely szabályozza és irányítja a tagok interakcióit; 7./ valamint szabályok sora alakul ki, melyek mindegyike a tagok meghatározott tevékenységét, kötelességét és jogait feltételezi".¹⁴

Deutsch megjegyzi, hogy a szakirodalom beszél "kvázi csoportok"-ról, amely a "csoportszerűség" alakzatait veheti fel.

Lényeges kiemelni, hogy a csoport "pszichológiai kötelekként" működik, olyan kötelekeket alakít ki, amely biztosítja a csoporttagok együttes, tudatos akcióit.¹⁵

A csoport elméleti fogalma természetesen sohasem azonos a létező csoportokkal. Vizsgálni kell a csoport szervezettségét, belső strukturáját, más csoportokhoz való viszonyát, de mindezen jellemzők sohasem helyettesíthetik csoportdefiníció jegyeinek meglétét feltáró vizsgálatot.

A csoport minőségileg különbözik a különböző társas alakzatoktól. A "mi-tudat" a csoport belső kohéziójának alkotóeleme, nagyon fontos lehet, de még fontosabb beszélni a csoport céljáról, és ami a közös cél mögött áll - a csoport munkamegosztásában létező - közös tevékenységéről. A csoportot, annak belső elrendeződését a közös cél, és a közös tevékenység dinamikusan befolyásolja.

"Ha egy csoport tagjai között közös cél áll, az egyes résztvevők sikere valamennyi résztvevő sikerén múlik: a személyek kölcsönös függőségbe kerülnek, és szolidárisak egymással."¹⁶

Ez az összefüggés a következményeiben is megállja a helyét, abban, hogy a feladat strukturája és a csoport strukturája között szoros megfelelés áll fenn. A megfelelés kihat a csoport hatékonyságára is, de a társas szerveződés csak a feladat függvényében értelmezhető.

"A csoport és a feladata közötti megfelelés megerősíti a társas szerkezetet, és a csoportot vonzza az ilyen típusú feladatokhoz. Ezzel szemben a megfelelés hiánya /inadekváció/ rontja vagy átalakítja a csoport strukturáját, és eltéríti aktuális feladatától".¹⁷

Ugy gondoljuk, hogy ez az összefüggés abban az értelemben is megállja helyét, hogyha nem jelentkezik csoportfeladat - valamilyen társas szerveződési formánál - akkor a csoport

szerkezete is diffuz, heterogén, és rendkívül egyenetlen mező lesz.

A csoportszerveződés folyamatában nemcsak a feladat, a tevékenység jelent huzóerőt, hanem vannak sajátos csoporttényezők is. Ilyen a populáció, a kölcsönös funkcionális kapcsolatok ténye, valamint az érzelmi szoció-emocionális kölcsönös kapcsolatok.

A szocio-emocionális kapcsolatok a csoport indulásánál a csoportot lényegesen meghatározó tényezők lehetnek. A csoport előtörténete a már kialakult kapcsolatok, baráti társaságok csoporton belüli továbbélése befolyásolják a csoport jövőjét. Megtakaríthatják a csoport alkalmazkodási szakaszának egy részét, a társas együttlét során előbb szakadhatnak fel a gátlások, nagyobb a meggyőzés az összhang kialakításának esélye. Ez természetesen a csoport tagjainak elégedettségére is pozitív hatást tesz.¹⁸

A csoport belső strukturájának szempontjából lényeges a csoport vezetése, a csoport formalizált, hierarchikusan elrendezett funkcionális kapcsolatainak rendszere. A csoporttagok elégedettsége szoros korrelációt mutat a vezetési stílussal. A csoportban való lét lényeges alkotóeleme tehát az a társadalmi elvárásrendszer, ami a csoport működését kondicionálja. Az alá-fölérendeltségen alapuló vezetés pl. csökkenti a csoporthoz való ragaszkodás mértékét.¹⁹

Elméleti kirándulásunk után térjünk vissza az egyetemi tanulócsoporthoz vizsgálatához.

III. A tanulócsoporthoz

Konkrét vizsgálat nélkül természetesen csak hipotetikus megjegyzéseket tehetünk. Hipotetikus az a megállapítás is, miszerint az egyetemi tanulócsoporthoz nem felel meg a szociálpszichológiai definíciónak, így csoportonként való kezeléstől óvakodnunk kell. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem jönnek létre bizonyos csoportspecifikus jellegzetességek, azonban erre jobban illik a "kvázi-csoport" elnevezés, mintsem a csoport fogalom.

A lényeges különbséget az magyarázza, hogy az egyetemi tanulócsoporthoz az oktatás, képzés folyamatában nincsen olyan feladata, amelyek alapján csoportként tudna viselkedni. Közös célok és közös - munkamegosztáson alapuló - tevékenység hiánya az, amit ki kell emelnünk. Ezért ott, ahol a csoport mint csoport felsejlik, ott a tanulás, egyetemi oktatás melletti szerveződésről lehet szó. Ez a "csoportszerű" alakzat így - logikusan - nem az oktatás szükségleteire válaszol, hanem más igényeket elégít ki. De azt is lehet mondani, hogy a hallgatók az egyetemi tanulócsoporthoz felhasználják társas kapcsolataik alakításában, élve az alkalommal, társas igényeket elégítik ki, és nem szakmai elvárásoknak tesznek eleget. A kettős csoportviselkedés - már említett - oka ez lehet. De innen fakadhat a csoportdifferenciálódás erősen megfigyelhető tendenciája is. Ezért természetes, hogy a csoport egyetemi pályafutásának sikere a csoporton belüli domináns személyiség jelenlététől illetve hiányától függ. Ezért fontos - amit a vizsgálat kimutatott -, hogy kik jönnek össze a csoportban.

A feladat tehát meghatározza a csoport strukturáját. Ott ahol nincs közös feladat, nem jön létre szociológiai értelemben mérhető csoport sem, hiszen a csoportszerkezet és a csoportfeladat izomorf egymással-émléztetünk az elméleti irodalom gondolataira. Ez a tény természetesen nem jelenti azt, hogy a tanulócsoporthoz ne gyakorolna hatást tagjainak tanulmányi munkájára. Az megállapítható volt, hogy pl. a pályaidentifikáció változik. Anélkül, hogy most más tényezőket-konformitás-vizsgálánk, rá szeretnénk mutatni arra a tényre, miszerint a hatás kiváltásához nem szükséges a csoportlét - mint ahogy ezt a kutatás feltételezi -, hanem ehhez elegendő a tanulócsoporthoz mint társas együttlétnek megléte. Az alakítás ugyanis nem csupán a csoportnormák hatására jöhet létre, hanem a "résztvevő Másik" pusztán jelenléte alapján is.

A szociális facilitás törvénye alapján²⁰ elmondható, hogy a másik jelenléte - minden részvétel nélkül - alakító hatással van az egyéni tevékenységre. Növelheti pl. a teljesítőképességet, de figyelmetlenséget vagy pontatlanságot is előidézhet.

Itt kísérleti eredményekre kell utalnunk. A kísérletek alapján vonhatjuk le az alábbi következtetést:

"A facilitáció még kifejezettebb, ha a kísérleti személy olyan személyek jelenlétében dolgozik, akik vele egyidejűleg és az övéhez hasonló feladaton dolgoznak maguk is."

Ebben a keretben helyet kaphat a versengés mozzanata. Minden ilyen típusu helyzetben megjelenik a versengés mozzanata. A kísérleti személyek ösztönzést éreznek arra, hogy elképzeljék a többiek teljesítményét, hogy összehasonlítsák magukat velük és hogy megpróbálják felülmúlni őket. A csoportmunka során tehát egy másik tényező, a beállítódás a versenyre is szerepet kaphat annak következtében, hogy a csoport tagjai dolgozni látják egymást, és objektív támpontjaik vannak az összehasonlításra."²¹

A csoporthelyzetet bizonyos nivellálódás jellemzi, a legszélsőségesebb értékek közelednek egymáshoz, a munkamegosztás során a nivellálódás eredménye normaszzerű hatóerővé válhat.²²

Tisztában vagyok azzal, hogy egy szociálpszichológiai kísérlet eleve fenntartásokkal generalizálható, és azzal is, hogy itt a kísérletben nagyon szoros - de hangsúlyozzuk individuális és nem csoportmunkáról van szó - tevékenység folyik. /Nem verbalizált nevelési szituáció./

Itt csakis arra szeretném felhívni a figyelmet, miszerint a puszta jelenlét is nagymértékben módosítja a munkához való viszonyt, attitűdmódosító hatásáról pedig nem is beszélve. Az ember mindig vonatkoztatja magát a Másik-hoz, társas lény létéből ösztönösen - minden csoport nélkül - következik egyéniségének reflektív módon történő alakulása, formálódása.

IV. Összefoglalás

Rövid dolgozatunkkal azt szeretnénk volna bebizonyítani, hogy az egyetemi élet törvényszerűségeinek feltárásakor a csoportelmélet kategóriával nagyon óvatosan kell bánnunk. Látuk, hogy a csoportelméletre alapított kutatás milyen belső ellentmondásokhoz vezet el önnön logikáját követve.

A jellegzetességeket - erre csak példákat villantottunk fel - más elméleti alapállásból is meg lehet magyarázni. Ehhez azonban nem elég a tanulócsoporthat kutatni, hanem az egyetem, a kar szervezeti és társas dimenzióival is meg kell ismerkedni.

Vigyázni kell arra is, hogy a hallgatói életforma nem statikusrészekből, hanem egyetemen kívüli kölcsönhatásokból tevődik össze. Sokkal nyitottabb, semmint le lehetne redukálni a tanulócsoporthat belső kapcsolatrendszerére.

Már a szakmai szocializáció sem redukálódik az egyetemre, az ideális és a konkrét normák²³ elsajátítása társadalmi folyamatot feltételez, társadalmi mozgásokban érthető meg, nem pedig az egyetem belső viszonyaiból. Vizsgálni kell ehhez azokat a tanulói csoportokon kívüli, sőt kortárs csoportokon túli, felnőtt csoportokat, kapcsolatokat is, amelyek ennek a szocializációnak lendítőkerekei. Figyelmet kell fordítani a befolyásolás számos társadalmi tényezőjére a jogászai jogtudatot alakító társadalmi dimenziókra.

A szakmai szocializációról W.E. Moore a következőképpen nyilatkozik:

"A szakirodalom gyakran figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy az azonos korú csoportjainak tagjai gyakran nem igazán egyenlők, és a csoportok tagjai, mint jelentős másik személyek többféle módon fejthetik ki hatásukat a többiekre. Az egyik lehetőség, hogy ők azok, akik ismerik és megtartják a normákat és ezáltal tiszteletet, valamint szeretetet és vonalmat váltanak ki. Ez azt jelenti, hogy bár az első pillanatra a kortársi és a felnőtt modellek közötti különbségek jelentősnek tűnnek, ez a különbség valójában kisebb. A normák elfogadását mindkét esetben a tekintélyesebb másik személy elvárásai váltják ki, mellyel általában a másik személy attitűdjének és motivációinak elfogadása is együttjár. Ez a közös norma, attitűd, és nézetvilág aztán függetlenül attól, hogy mennyire tagolt, létrehozhat egy foglalkozási azonosságot, amely éppen annyira közösségi, mint amennyire egyéni. Az egyén tartozik valahová."²⁴

A szakmai szocializáció tehát a felnőtt és a kortársi hatások együttesének eredménye. A mechanizmus pedig mindkét esetben az általános szociálpszichológiai törvényszerűségek hatókörébe eshet. Ezért lett volna nagyon lényeges magát a folyamatot kibontani, az azonosságokat és az eltéréseket pontosan regisztrálni.

Az itt elmondottakat úgy érezzük, nem dönti meg az a tény, hogy a kutatás szociometriailag érzékelhető kapcsolatrendszerrel állapotított meg a tanulócsoporthoz tagjai között. Egyrészt azért, mert a csoportképződés szocio-emocionális faktorai a csoportalakulat küszöbszintjét jelentik - így nem utalnak még a csoport jelenlétére, másrészt a szociometria tárgyilag sem kötődik a csoportvizsgálatokhoz. Ennek bizonyítékként álljon itt M. Petrussek véleménye:

"Az egyik olyan alapvető interpretációs hiba, amelyet nemcsak a tapasztalatlan kezdők követnek el, hanem nemegyszer nagynevű szociometrikusok is, hogy a "csoportstruktúrát" azonosítják a társas preferált kapcsolatok strukturájával."²⁵

- - -

J e g y z e t e k

- 1 Kovácsné Virág Márta: Tanulás-tanulócsoporthivatástudat. Beszámoló az ELTE ÁJTK hallgatói körében végzett vizsgálatról. 3. old.
- 2 Szozepansky: A felsőoktatás szociológiája. Bp. 1969. 89. old.
- 3 Uo.
- 4 Kut. besz. 5. old.
- 5 Uo.
- 6 Kut. besz. 81. old.
- 7 Kut. besz. 79. old.
- 8 Kut. besz. 20. old.
- 9 Kut. besz. 29. old.
- 11 Kut. besz. 30. old.
- 12 Szozepansky id. mű. Lásd még "Az iskola szociológiai problémái". c. kötetben. A szövegösszefüggésekből világosan kiderül, hogy itt a beilleszkedésnek, az egyetemi hallgatóvá válás problémáiról van szó.

- 13 A kérdésfeltevésnek ez a módja Bihari Mihálytól származik, aki egyik előadásában próbálta meg így megközelíteni a kis-csoport problémáját.
- 14 M. Deutsch tanulmánya: Csoportlélektan c. kötet, itt 103. old.
- 15 Uo.
- 16 Szociálpszichológia. Bp. 1972. 70. old.
- 17 Uo. 282. old.
- 18 Montmollin-Lambert-Pages-Flament-Maisonneuve: Szociálpszichológia. Bp. 1973. 73. old.
- 19 Id. Cartwright tanulmányát a Pedagógiai Szociálpszichológia c. Sz. gy. 319. old.
- 20 Montmollin ... 61. old.
- 21 Uo.
- 22 Uo.
- 23 A megkülönböztetés W.E. Mooretól van. Tanulmánya megtalálható a Pedagógiai Szociálpszichológia c. kötetben.
- 24 Uo. 248-49. old.
- 25 M. Petrusek: Szociometria. Bp. 319. old.